

ARTIKEL

Paraguay: het Hart van Zuid-Amerika geplaagd door corruptie

Pamela Kalkman

“Moge er een eind komen aan geweld, corruptie en drugshandel,” zo sprak Paus Franciscus onlangs tijdens zijn bezoek aan Paraguay.^[1] In bijna elk land in de regio zijn dit harde woorden, maar tegenover een president die, net als de halve senaat, zelf wordt beschuldigd van nauwe banden met drugsmafia, is dit vooral een sterk politiek signaal – dat desondanks grotendeels onopgemerkt is gebleven door internationale media.

Rondrit Paus over gerepareerde ‘Papa Road’

Het bezoek van de paus aan Paraguay, het land dat door bewoners liefkozend het ‘hart van Zuid Amerika’ wordt genoemd en grenst aan Bolivia, Brazilië en zijn thuisland Argentinië, zorgde voor veel ophef. De manier waarop bestuurders plots werk maakten van het opschonen van de hoofdstad Asunción was voor veel bewoners bovenal een bron van satire. Een grote hit was het online-spel ‘Papa Road’ waarin de paus in zijn pausmobiel gaten in de weg moest zien te ontwijken. Als hij toch onverhoopt in een gat rijdt, verschijnt president Horacio Cartes rechtsonder in het scherm met de aanmoedigende woorden ‘Ga Door!’

Het slechte wegonderhoud is een doorn in het oog van veel bewoners, die het zien als het symbool van een inefficiënt bestuur en bovendien veroorzaker van veel ongelukken. De makers van ‘Papa Road’ kwamen op het idee voor het spel, toen ze zagen dat in de aanloop naar het bezoek alleen in de weg waarlangs de Paus zou gaan, gaten werden opgevuld, terwijl het merendeel van de wegen niet werd gerepareerd. Kijkend naar andere belangrijke evenementen in grote steden, is deze praktijk nog niet eens zo gek – denk bijvoorbeeld aan de opschoning van Rio de Janeiro voor de Olympische Spelen of het bezoek van de Paus aan andere landen. Wat wel typisch is voor Paraguay is dat, een dag nadat de Paus weer vertrok, de gaten die net waren opgevuld op de belangrijkste wegen weer werden blootgelegd, omdat het constructiebedrijf “het asfalt toch weer nodig had”.^[2]

Paus Francisco over de 'Papa Road'. Foto: Wikimedia Commons

Groei zonder ontwikkeling

Deze absurde gebeurtenis is tekenend voor het land dat onlangs door de NGO Transparency International op plaats 24 van meest corrupte landen ter wereld werd gezet, boven Nigeria en Oekraïne en net onder Congo en Zimbabwe.^[3] Op het eigen continent doet Paraguay volgens de NGO alleen niet onder voor Venezuela. Enorme bedragen aan illegale geldstromen, afkomstig van criminaliteit, corruptie en belastingontwijking, vloeien dan ook het land uit. Volgens de Amerikaanse adviesorganisatie Global Financial Integrity verloor het land in de periode 2003-2012 door uitvloeien van illegale geldstromen gemiddeld 3,7 miljard dollar per jaar (een totaalbedrag van 39,97 miljard dollar). Daarmee neemt het, ook in de lijst van landen met de hoogste export van illegale geldstromen ter wereld, tussen Egypte en Venezuela, de 24ste plaats in.^[4]

Al dit geld dat door corruptie het land verlaat, kan niet geïnvesteerd worden in infrastructuur, educatie en gezondheidszorg. Hoewel de Paraguayaanse economie vergeleken bij de rest van Latijns-Amerika sterk groeit – van 2,5 % in 2013 naar een verwachte 4,5% in 2015 – is dit veelal niet merkbaar voor de gewone burger. Van een bevolking van grofweg 7 miljoen mensen, leeft meer dan 30% in armoede, waaronder 19% in extreme armoede.^[5] In maart 2015 sprak een delegatie van het VN-comité voor economische, sociale en culturele rechten na een bezoek aan Paraguay dan ook haar zorgen uit over armoede, werkloosheid en het ontbreken van een sociaal vangnet.^[6]

Met een scheve verdeling van de winsten van de economische groei groeit de ongelijkheid in het land.

Deze sombere feiten zorgen ervoor dat vele burgers gedesilluseerd zijn in het landsbestuur. Met een scheve verdeling van de winsten van de economische groei groeit de ongelijkheid in het land. Bovendien is sinds het aantreden van Horacio Cartes als president in 2013, de

rechtse Colorado-partij, na een korte onderbreking van een 61 jaar lang bewind, weer aan de macht. De autoritaire geschiedenis van Paraguay onder de regeringspartij, en het ontbreken van iedere vorm van *transitional justice* na de militaire dictatuur van Alfredo Stroessner (1954-1989), heeft geleid tot een staat met zeer zwakke democratische instituties die weinig vertrouwen genieten van de bevolking.

Dit wantrouwen wordt bovendien voortdurend gevoed door corruptieschandalen in de hoogste bestuurlijke kringen. Zo wordt zelfs de president verdacht van het grootscheeps smokkelen van sigaretten. Ooit begonnen als distributeur van sigaretten met zijn tabaksbedrijf Tabesa, bezit hij nu als een van de rijkste mannen van Paraguay een bank, een voetbalclub, een frisdrankbedrijf, diverse landbouwvennootschappen en, sinds kort, een mediagroep – waarvan sommige officieel eigendom zijn van familieleden.

Hoewel Cartes ontkent dat de sigaretten die opduiken in andere landen in de regio, afkomstig zijn uit zijn handel, is hij de afgelopen jaren door onderzoeksjournalisten in Mexico, Colombia en Brazilië beschuldigd van, niet alleen het smokkelen van sigaretten, maar zelfs van het witwassen van drugsgeld.^{[7] [8]} Deze beschuldiging werd op hoger niveau ook al gemaakt door de Amerikanen. Een gelekte Wikileaks-kabel uit 2010 laat zien dat zowel Cartes als zijn bank (Banco Amambay) hoofdverdachten waren in een juridisch onderzoek van de Drug Enforcement Agency (DEA), genaamd ‘Operatie Hart van Steen’.^[9] De kabel stelt Cartes zelfs aan het hoofd van een witwas- en drugsmokkel-netwerk dat actief was in het ‘Triple Frontera’-gebied, het grensgebied van Paraguay, Argentinië en Brazilië dat berucht is als centrum voor cocaïnesmokkelaars, marihuana-producenten en smokkelaars van (elektronische) goederen, sigaretten, wapens, en zelfs mensen.

Het ‘Triple Frontera’-gebied tussen Paraguay, Argentinië en Brazilië. Foto: Wikimedia Commons

Narco-politica

De zware beschuldigingen tegen de president zijn nooit officieel bewezen, maar de afgelopen jaren hebben tal van schandalen wel degelijk aangetoond dat hooggeplaatste politici nauwe banden onderhouden met - of zelf deel uitmaken van - netwerken van drugscriminelen. Paraguayanen noemen de geïmpliceerden dan ook 'narco-políticos', oftewel 'drugspolitici'.

Zo werd in oktober 2014 de journalist Pablo Medina samen met zijn assistent vermoord in het oostelijke Canindeyu-departement vanwege zijn reportages over drugssmokkel. Volgens onderzoeksjournalist Andres Colmán Gutiérrez zijn er in Paraguay sinds de val van de militaire dictatuur al 17 journalisten en 119 boerenleiders vermoord vanwege pogingen criminaliteit en corruptie aan de kaak te stellen.^[10] Paraguay is de grootste producent van marihuana in Latijns-Amerika. De productie hiervan vindt vooral plaats in afgelegen grensgebieden en wordt veelal beschermd door lokale zakenlieden en politici. Hoofdverdachte in de moord op Pablo Medina is dan ook de voormalige burgemeester van Ypejú en tevens drugsbaron Vilmar Acosta. Het departement van Canindeyu wordt in het Congres vertegenwoordigd door Cristina Villalba, een prominent lid van de Colorado-partij, die goed bevriend is met Acosta en door de vermoorde journalist Medina dan ook 'peetmoeder van de drugsbaronnen' werd genoemd.^[11]

“Ik kan me niet één aanklager voor de geest halen die niet is omgekocht.”

De moord op de journalist werd in mei 2015 gevolgd door de moord op ex-senator Magdalena Silva, nadat de politicus/drugsbaron in ongenade was gevallen bij, voorheen bevriende, drugscriminelen.^[12] In juni jl. zorgde een uitgelekte opname wederom voor een schandaal. Hierop was een gesprek te horen tussen de Braziliaanse drugsbaron Ezequiel de Souza (in 2012 in Paraguay opgepakt met 1.700 kg cocaïne), het hoofd van de Paraguayaanse anti-drugseenheid en twee Congresleden, waarin De Souza een boekje opendoet over een enorm frauduleus netwerk dat profiteerde van zijn operaties. “Iedereen krijgt betaald: openbaar aanklagers, rechters, militairen”, zegt hij op de tape, “ik kan me niet één aanklager voor de geest halen die niet is omgekocht.” Ook noemde hij enkele Congresleden die in de drugshandel zitten bij naam en toenaam.^[13]

Naar aanleiding van de moord op Pablo Medina deed een parlementaire commissie onderzoek naar de banden tussen criminelen en politici. Het rapport dat zij in de zomer van 2015 uitbracht, liegt er niet om. Zo stelt de commissie onder andere dat, door de infiltratie van 'narco-politica' in zowel de uitvoerende, wetgevende als rechterlijke macht, Paraguay “aan de rand van de afgrond van een gefaalde staat is.” Ook hekelt de commissie het feit dat haar onderzoek weinig politieke steun kreeg en beschuldigt zij verscheidene Congresleden van corruptie en directe betrokkenheid bij de drugshandel.^[14]

Tekenend voor de politieke acceptatie van corruptie in Paraguay is het feit dat de schokkende onderzoeksconclusies voor iedereen toegankelijk zijn, maar dat er tot op de dag van vandaag geen reële consequenties uit voortvloeien. De betrokken Congresleden mogen gewoon blijven zitten, terwijl op de kandidatenlijst van de aankomende lokale verkiezingen (15 november 2015) wederom drugsbaronnen prijken.

Populariteit van drugsbaronnen

Hoe heeft het zover kunnen komen? Waarom kiezen burgers politici met een drugsverleden? Dit zijn vragen die ook in andere Latijns-Amerikaanse landen aan de orde van de dag zijn. De vermenging van criminaliteit en politiek is van oudsher een bekend verschijnsel in Centraal-Amerika en Mexico, Peru en, niet te vergeten, Colombia. Ook daar zien we dat transnationale illegale netwerken van politici, zakenlieden en criminelen grote sommen geld wegsluizen, daarbij vaak beschermd door de politie, militairen en rechters die mee profiteren van de fraude.^[15] Als belangrijkste producent van marihuana en doorvoerland voor cocaïne uit de Andes naar Brazilië, is Paraguay geen uitzondering.

Waar vroeger de militairen de dienst uitmaken, zijn het nu de drugsmokkelaars die volgens experts de ware macht in handen hebben. Dit is in eerste instantie mogelijk omdat zij populariteit genieten onder de lokale bevolking. Bij gebrek aan basisvoorzieningen, zoals onderwijs, gezondheidszorg en economische mogelijkheden, voelen vele arme burgers in afgelegen regio's zich in de steek gelaten door de staat. Een drugsbaron die kan zorgen voor geld, huizen, voetbalvelden, cadeautjes en buurtfeesten, wordt dan ook snel gezien als beschermheer van de armen.

President Horacio Cartes. Foto: Wikimedia Commons

Volgens de al eerder genoemde Paraguayaanse journalist Andres Colmán Gutiérrez bestaat er, buiten de hoofdstad Asunción, dan ook op veel plaatsen een “hele populaire cultuur rondom de drugshandel”. Dat het de bevolking niet alleen om cadeautjes en makkelijk geld gaat, werd pijnlijk duidelijk toen begin september een protest ontstond tegen een actie van de anti-drugseenheid van de staat, die had besloten een groot marihuanaveld te vernietigen. Boze boeren gingen de straat op om te protesteren. Zonder de inkomsten van marihuana kunnen ze hun gezinnen niet onderhouden. Bovendien biedt de staat hen geen passend alternatief.

Net als in Colombia en Mexico hebben ook in Paraguay traditionele maffiafamilies moeten plaatsmaken voor horizontale netwerken van regionale criminelen. Van oudsher waren het Paraguayaanse families die in de grensregio's de cultivatie van marihuana en de cocaïnesmokkel uit Bolivia controleerden. De afgelopen decennia is hun handel echter overgenomen door de Braziliaanse georganiseerde misdaad, met een grote rol voor de kartels

Primeiro Comando da Capital ('Eerste Commando uit de Hoofdstad', beter bekend als PCC) uit São Paulo en Comando Vermelho ('Rode Commando') uit Rio de Janeiro. Deze Braziliaanse criminele groepen hebben bases opgezet in Paraugay, banden aangehaald met Paraguyaanse drugsbazen en zijn nu zo machtig dat zij, aldus Colmán Gutiérrez, "de ware heersers zijn over de drugsmarkt in het Paraguay".^[16]

Gelukkig gaat de bevolking verder daar waar politici en de juridische macht hun taken laten liggen.

Zoals de bovengenoemde schandalen tonen, werken de drugshandelaars dus nauw samen met politici en officiële instanties op lokaal en nationaal niveau. Dit is mogelijk omdat, waar de smokkelaars baat hebben bij politieke en rechterlijke bescherming van hun lucratieve handel, de politici baat hebben bij grote sommen geld voor hun campagnes en politieke partijen. Door het ontbreken van adequate controles op politieke financiering, zijn verkiezingen bij uitstek een goede manier om zwart geld wit te wassen in ruil voor een 'gunstig' beleid ten aanzien van georganiseerde misdaad. Bovendien zijn verkiezingen duur, competitief en populistisch, en is het haast onmogelijk om als aspirant-bestuurder mee te draaien in het politieke circus zonder toegang tot groot geld. Het is niet toevallig dat de president van het land ook een van de rijkste mensen van Paraguay is.

Een van de beste manieren om een einde aan de corruptie te maken zou dan ook versterking van de controles op politieke financiën zijn. Dit jaar werd een voorstel ingediend om de financiële transparantie te verbeteren door het bannen van cash-donaties van individuen die verdacht worden van criminele activiteiten aan politieke partijen en verkiezingscampagnes. Helaas mist de Paraguyaanse politiek een noemenswaardige oppositie en werd dit voorstel door het Congres op de lange baan geschoven. De verwachting is dan ook dat dit positieve initiatief, net als het onderzoeksresultaat van de parlementaire commissie naar 'narco-politica', een stille dood sterft.

Lichtpunt in land van apathie

Gelukkig gaat de bevolking verder daar waar politici en de juridische macht hun taken laten liggen. Tot voor kort was het ondenkbaar dat massale anti-corruptieprotesten, zoals we die dit jaar zagen in landen als Brazilië, Guatemala, Mexico en Honduras, ook in Paraguay konden uitbreken. De middenklasse in het land wordt immers gezien als politiek apathisch en een krachtige oppositie ontbreekt. Vriend en vijand werden dan ook verrast toen onlangs een aanvankelijk klein studentenprotest in de hoofdstad Asunción uitgroeide tot een landelijke anti-corruptiebeweging.

In het begin van 2015 protesteerden miljoenen Brazilianen tegen de regering van President Dilma Rousseff na een corruptieschandaal binnen de oliemaatschappij Petrobras. Foto: Wikimedia Commons

Aanleiding voor het protest was de ontmanteling van een corrupt netwerk in de Universiteit van Asunción (Universidad Nacional de Asuncion, afgekort UNA). Een journalistiek onderzoek van de krant *Ultima Hora* bracht begin september de onthulling dat de rector van de UNA, Froilán Peralta, een heel team van vertrouwelingen om hem heen had verzameld die maandelijks grote sommen geld ontvingen uit de universiteitskas. Zo kreeg Peralta's secretaresse een salaris dat passend is voor een hoogleraar, en genoten ook haar moeder, zus en zelfs beste vriendin van een topsalaris voor vakken die zij niet gaven.

De hashtag #UNAnotecalles ('UNA zwijg niet') groeide binnen de kortste keren uit tot 'trending topic' nadat bijna 10.000 studenten de straat op gingen om een einde te eisen aan corruptie in het onderwijs. Inmiddels hebben de aanhoudende straatprotesten en de massale sit-in van studenten voor de universiteit ertoe geleid dat Peralta, samen met enkele andere medewerkers, is opgepakt nadat hij ontslag nam. Na een week van stilzwijgen feliciteerde zelfs president Cartes de studenten eind september via twitter met de hashtag #UNAnotecalles voor hun "vreedzame strijd voor een juist doel." Het duurde niet lang voordat de eerste jongeren reageerden: "nu ben jij aan de beurt."

Helaas voor de president zijn de studenten niet van plan de protesten tegen corruptie slechts op de universiteit te richten. Dit was duidelijk te zien op de diverse protestborden, waarop te lezen stond: "wanneer corruptie een feit is, is revolutie een recht", "Paraguay heeft leiders, geen boeven, nodig" en "stilzwijgen is niet onze taal". Naast #UNAnotecalles is de hashtag #PYnotecalles (Paraguay zwijg niet) nu minstens even populair.

Gezien de enorme omvang van corruptie in het land en de dominante positie van de president en zijn regeringspartij, zal de nabije toekomst van Paraguay naar alle waarschijnlijkheid verre van rooskleurig zijn. Duidelijk is echter dat de jonge generatie Paraguayan goed heeft geluisterd naar de woorden van Paus Franciscus en, na decennia van stilzwijgen, eindelijk lijkt te zijn opgestaan.

[1] Zie hier de hele speech (http://en.radiovaticana.va/news/2015/07/11/pope_francis_address_to_paraguayan_government_authorities/1157511:).

[1] ABC Color (2015), 'Tras partida del Papa, romperán Nuevo asfalto' (<http://www.abc.com.py/nacionales/romperan-recapado-nuevo-1385482.html>):

[1] Transparency International (2014), 'Global Corruption Perceptions Index 2014' (<http://www.transparency.org/cpi2014/results>).

[1] Global Financial Integrity (2014), 'New study: Crime, corruption, tax evasion drained a record US\$991.2bn in illicit financial flows from developing economies in 2012' (<http://www.gfintegrity.org/press-release/new-study-crime-corruption-tax-evasion-drained-a-record-us991-2-billion-in-illicit-financial-flows-from-developing-economies-in-2012/>).

[1] The World Bank, 'Paraguay' (<http://www.worldbank.org/en/country/paraguay/overview>).

[1] Ultimahora.com (2015), 'Organismo de la ONU realiza observaciones al Paraguay' (<http://www.ultimahora.com/organismo-la-onu-realiza-observaciones-al-paraguay-n880573.html>).

[1] Parilla, J. (2014), 'Demandan a Cartes en Colombia por contrabando de cigarrillos' (<http://www.infobae.com/2014/04/11/1556675-demandan-cartes-colombia-contrabando-cigarrillos>), *Infobae*.

[1] Michel, V. (2014), 'Enriquece contrabando a presidente paraguayo' (http://www.milenio.com/politica/Enriquece_contrabando_presidente_paraguayo-contrabando_de_tabaco_cigarrillos_ilegales_0_423557650.html), *Milenio*.

[1] Guevara, M. en Rehnfeldt, M. (2013), 'Bank owned by Paraguay's leading presidential candidate linked to tax haven' (<http://www.icij.org/offshore/bank-owned-paraguays-leading-presidential-candidate-linked-tax-haven>), *International Consortium of Investigative Journalists*.

[1] Interview met mr. Gutiérrez, september 2015.

[1] Hoy.com (2014), 'Pablo Medina calificaba a diputada Villalba como la "madrina de narcos' (<http://www.hoy.com.py/nacionales/pablo-medina-calificaba-a-diputada-villalba-como-la-madrina-de-narcos>)'.

[1] Ñandutí (2015), 'Robert Acevedo sobre el crimen de Magdaleno Silva: "La mataron porque ya no les servía' (<http://nanduti.com.py/2015/05/06/magdaleno-habria-sido-asesinado-porque-ya-no-le-servia-al-grupo-que-ordeno-el-atentado/>)'.

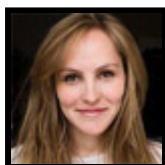
[1] Lohmuller, M. (2015), 'Recording sparks Paraguay's latest narco-political scandal (<http://www.insightcrime.org/news-briefs/recording-sparks-paraguay-latest-narco-political-scandal>)', *InSight Crime*.

[1] Paraguay.com (2015), 'Caso Pablo Medina: Entregan informe pero hay pocos resultados' (<http://www.paraguay.com/nacionales/caso-pablo-medina-entregan-informe-pero-hay-pocos-resultados-129066>)'.

[1] Voor meer informatie over illegale netwerken in Latijns-Amerika zie het boek 'Illicit Networks and Politics in Latin America (<http://www.clingendael.nl/publication/book-launch-illicit-networks-and-politics-latin-america?lang=nl>)' door Clingendael, International IDEA en NIMD.

[1] Lohmuller, M. (2015), 'Brazilian organized crime and corrupt politicians: Drug trafficking in Paraguay (<http://www.insightcrime.org/news-briefs/paraguay-admits-brazil-organized-crime-has-taken-root> & <http://www.insightcrime.org/news-briefs/raids-unveil-bolivia-paraguay-brazil-cocaine-network-coordinated-by-the-pcc>)'. *InSight Crime*.

Auteur

Pamela Kalkman

Politicologe, verbonden aan de Onderzoeksredactie van De Groene Amsterdammer ▶

(<https://nl.linkedin.com/in/pamelakalkman>)